

מכיפור לכפות ומִפְסָה לסוכות

מִכְפּוֹר לְכָפוֹת
וּמִפְסָה לְסֻכּוֹת
מִתְקִיעוֹת וְתִרְעוֹת וְתִרְעוֹת וְתִרְעוֹת
וּמִשְׁפָּךְ שִׁיחַ כְּמִים לְשֵׁאִיבָה בְּשִׁמְחוֹת מַיִם.¹

ויקרא רבה פרשה ל סימן ב

"תוֹדִיעֵנִי אֲרַח חַיִּים שְׁבַע שְׁמֻחוֹת אֶת פְּנִיךָ נְעֻמוֹת בְּיַמִּינְךָ נֶצַח" (תהילים טז יא).² אמרו ישראל לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, "תוֹדִיעֵנִי אֲרַח חַיִּים". אמר להם הקב"ה: הרי לכם עשרת ימים של תשובה שבין ראש השנה ליום הכיפורים. "שובע שמחות את פניך" ... אלו שבע מצוות שבחג: ד' מינין שבלולב, וסוכה, חגיגה ושמחה.³ מהו "נעימות בימינך נצח"? אמר ר' אבין: זה לולב. כמי שהוא נוצח ונוטל בְּיָיִן.⁴ משל לשנים שנכנסו אצל הדיין ואין אנו יודעים מי הוא נְצוֹחַ,⁵ אלא מי שנוטל בְּיָיִן בידו, אנו יודעים שהוא הַנְצוֹחַ. כך ישראל ואומות העולם באין ומקטרגים לפני הקב"ה בראש השנה ואין אנו יודעים מי נצח. אלא במה שישאל יוצאים מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידם אנו יודעים שישאל הם הנצוחים. לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם: "ולקחתם לכם ביום הראשון".⁶

שם סימן ז

"ולקחתם ביום הראשון" - זה יום ט"ו ואתה אומר ביום הראשון? ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר: משל למדינה שחייבת ליפס (מס) למלך והלך המלך לגבותה. בתוך עשרה מילין יצאו גדולי המדינה וקלסוהו - התיר להם שליש ... בתוך חמשה מילין יצאו בינוני המדינה וקלסוהו - התיר להם עוד שליש. כיון שנכנס למדינה יצאו כל בני המדינה אנשים ונשים וטף וקלסוהו - והתיר להם הכל.⁷ אמר להם המלך: מה שהלך הלך, מכאן נתחיל החשבון. כך בערב ראש השנה גדולי הדור מתעניין והקב"ה מתיר להם שליש מעונותיהן. ומראש השנה ועד יום הכיפורים היחידים מתעניין והקב"ה מתיר להם שליש מעונותיהן. וביום הכיפורים כולן מתעניין אנשים ונשים וטף והקב"ה אומר להם לישראל: מה שהלך הלך, מכאן נתחיל החשבון. ומיום הכיפורים עד החג כל ישראל עסוקין במצות: זה עוסק בסוכתו וזה בלולבו. וביום טוב הראשון של חג כל

¹ מתקיעות ותרועות של ראש השנה (ראש השנה פרק ד משנה ט) לתרועות ותקיעות של שמחת בית השואבה (סוכה פרק ה משנה ד). לכבוד החג נקטנו הפעם כשיטת בעל המדרש הגדול (ואחרים) שמקדים כל פרשה בפיוט מעין העניין.

² פסוק מאד חגיגי המסיים פרק שכולו שגב וחגיגות ולכן הדרשן "חייב" לקשר אותו עם החגים. ראה פירוש דעת מקרא על הפסוק ועל הפרק כולו בתהלים פרק טז.

³ הוא מונה כאן רק את המצוות המפורשות בתורה. יש בחג הסוכות מצוות נוספות, שהיו נוהגות בבית המקדש, שהן ערבה, שמחת בית השואבה (החליל) וניסוך המים. לגביהן, בפרט ערבה וניסוך המים, יש דיונים רבים אם הם מהתורה, הלכה למשה מסיני או מדברי חכמים ונביאים. ראה ספרו של הרב ש.י. זיין מועדים בהלכה. עכ"פ מכאן נראה ששלוש מצוות נוספות אלה אינן באותה דרגה כמו שבע מצוות החג המפורשות בתורה.

⁴ ביין Bayin או Bayon היא מילה ביוונית שפירושה ענף הדקל שמניפים המנצחים בקרב. וגם מזכירה בצליל את המילה ימין.

⁵ מי המנצח. נצוח - הנג'ן בקמץ והוא"ו בחולם מלא. וביחד עם ההערה הקודמת קבלנו: "בימינך נצח" - הביין שביד המנצח.

⁶ ראה גם פסיקתא רבתי, פרשה מ בחודש השביעי: "ואימתי הקב"ה דן את העולם ומזכה אותם? בראש השנה ... שהוא חפץ לזכות בריותיו ... וכן הוא אומר: ה' חפץ למען צדקו (ישעיה מב כא) - שהוא חפץ להצדיק את בריותיו ... אמר רבי יהודה בר נחמן בשם ריש לקיש: אמר הקב"ה: בשעה שאני נוצח אני מפסיד, ובשעה שאנו נצוח אני משתכר. נצחתי לדור המבול והפסדתי, שאבדתי כל אותן האוכלוסים ... וכן בדור הפלגה, וכן בסדומיים. אבל במעשה העגל נצחני משה ... ונשתכרתי כל אותם האוכלוסים. הוי: מזכה אני לכל בריותיי שלא נפסיד [אפסיד], לפיכך בראש השנה אני מזכה בריותיי, כשאני דן אותם". חג הסוכות בכלל, הלולב בפרט, מסמלים את הביטחון שלנו שיצאנו זכאים בדין וזכינו לסליחה וכפרה. עפ"י הפסיקתא, הניצחון שלנו הוא כביכול כנגד הקב"ה, אבל בויקרא רבה העימות הוא עם אומות העולם, סביב הימים הנוראים, ונושא זה, אמנם צדדי לעניינינו, צריך הסבר. אולי עפ"י שיר השירים רבה ו ב: "בשלושה מקומות נתווכח הקב"ה עם ישראל ושמחו אומות העולם שמחה גדולה, ולבסוף יצאו בבושת פנים. בשעה שאמר להם הנביא: לכו נא ונוכחה יאמר ה' " (ישעיה א יח), שמחו אומות העולם, אמרו היאך הן יכולין להתווכח עם בוראן ...". ועדיין נושא הנצחון שלנו על הקב"ה או על אומות העולם צריך עיון.

⁷ ראה מוטיב דומה במדרש בראשית רבה צד ט במשל האשה החכמה מבית אבל מעכה שהתחילה במספר של אלף אנשים שיואב תובע מהם וירדה בהדרגה. ושם היא מגיעה לשבע בן בכרי שמרד בדוד. ראה גם המשל בבראשית רבה עח ז, פרשת וישלח, במפגש של יעקב ועשו, על השועל שהלך לפייס את האריה עם שלוש מאות משלים "ושכח" בהדרגה את משליו עד שהגיע לאריה ואמר לחיות: "שכחתי את כולם, אלא כל אחד ואחד יפייס על נפשו". וכאן נמחל הכל ומתחילים דף חדש.

ישראל עומדין לפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידם ומקלסים לשמו של הקב"ה. והקב"ה אומר להם: מה שהלך הלך, מכאן נתחיל החשבון. לפיכך משה מזהיר לישראל: "ולקחתם לכם ביום הראשון".⁸

העמק דבר ויקרא פרק כג פסוק לד

"בחמישה עשר לחודש השביעי הזה חג הסוכות" ... וכן לקיחת ד' מינים שהוא מועיל לגשמים. וכל זה תליא בשופר דראש השנה שקודם לו, כפשטא דקרא: "תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו" (תהלים פא), ומשמעות חגנו אינו אלא סכות שהוא סתם חג ... והא שדרשו חז"ל (ראש השנה דף ח) על זה המקרא: "איזה חג שהחודש מתכסה בו? הוי אומר זה ראש השנה", אינו אלא מדיוק לשון "בכסה" בה"א⁹ דמשמע לשון כסוי ... אבל מכל מקום, אין מקרא יוצא מידי פשוטו שראש השנה והשופר הכנה ליום החג של סוכות, ופירוש "בכסה" לשון הכנה כמו: "ליום הכסא יבוא ביתו" (משלי ז כ) ... שמשפט זה היום, הוא הכנה לחג הסכות שאז נידונין על המים שבזה תלוי פרנסת כל השנה.¹⁰

תוספות מסכת מגילה דף לא עמוד ב

... וכשיש שבת בין יום הכפורים לסוכות, אז הוי דרשו בשבת שלפני יום הכפורים, משום דכתיב ביה: דרשו ה' בהמצאו, והיינו בימי תשובה. ושובה בין כפור לסוכות, דכתיב בה: "ונתתי לך יורה ומלקוש" וכן: "וה' נתן קולו לפני חילו" דמישתעי במים ושייך שפיר לפני סוכות.¹¹

פסיקתא דרב כהנא, פסיקתא אחריתא דסוכות

"באספך מגרנך ומיקבך". אמר ר' אלעזר בר מרום: למה אנו עושים סוכה אחר יום הכיפורים? לומר לך, שכן את מוצא: בראש השנה יושב הקב"ה בדין על באי העולם וביום הכיפורים הוא חותם את הדין. שמא יצא דינם של ישראל לגלות. ועל ידי כן עושים סוכה וגולין מבתיהם לסוכה והקב"ה מעלה עליהם כאילו גלו לבבל.¹²

⁸ מדרש זה דומה לראשון, מחד מעצים אותו ומאידיך גם הולך בדרך קצת שונה. ביום הכיפורים נסגר החשבון, נמחק שליש החוב האחרון למלך וארבעת הימים שבין יום הכיפורים לסוכות אינם עולים לחשבון. אך אין כאן מוטיב המנצחים והיום הראשון הוא התחלה של חשבון חדש. אין זמן לחגיגות מנצחים, אנחנו כבר בקרב הבא. אין הרבה זמן לנוח על זרי הדפנה (הדקל). ארבעה הימים שבין יום הכיפורים לסוכות אמנם מחוץ לחשבון ומהווים זמן "אקס-טריטוריאלי" מיוחד, אבל כל זה כהכנה ליום הראשון של סוכות, בו מתחיל כבר חשבון חדש! ובמקבילה למדרש זה בתנחומא ויקרא, פרשת אמור, יש תוספת מעניינת: "אמר להם הקב"ה בעולם הזה אמרתי לכם שתעשו סוכה לשלם לי גמולי שעשיתי לכם". יש לאדם חובה להשיב לקב"ה כגמולו בימים אלה, יש תשלום. וזהו מקור מעניין לביטוי "סוכת שלום" - סוכה שבה עם ישראל משלם לקב"ה על חסדיו. סוכות כחג שמשלים וסוגר חשבון, אבל מיד גם ראשון לחשבון החדש. ועל סוכת שלום והסוכה כגמול לקב"ה, כן או לא, יש להאריך בפעם אחרת.

⁹ ולא באל"ף כמו שהוא מביא להלן.

¹⁰ דרשת חז"ל ש"בכסה ליום חגנו" הוא ראש השנה, החג שבו הלבנה מכוסה, איננה עוקרת את פשט הפסוק ממקומו, אומר הנצי"ב. "בכסה ליום חגנו" הוא בהכנה שראש השנה (ואולי גם יום הכיפורים וכל התקופה בין כסה לעשור) מכין לחג הסוכות שהוא החג העיקרי ובו נדונים על המים "שבזה תלוי פרנסת כל השנה" (לפחות בארץ ישראל). נראה שיש מקור לפירוש זה, ש"בכסה" הוא סוכות, או ראש השנה (ראש החודש) שמכין לסוכות, בפסיקתא רבתי לט - למנצח על הגיטית: "תקעו בחודש שופר בכסא ליום חגיגו - מהו בכסא? בחודש שהוא כיסוי. דבר אחר: בר"ח שיש בו חג הסוכות". כסה הוא סוכה. כך גם מצאנו בפירוש דעת מקרא, בסיכום פרק פא בתהלים, שמביא, עפ"י תרגומים עתיקים, את האפשרות ש"בכסה" הוא חג הסוכות, שהוא "יום מילוי הלבנה, כאשר היא מתכסה במעטה אורה". הרי לנו, שמוטיב מרכזי של כסה הוא להגיע לסוכות.

¹¹ אזכור חג הסוכות שבו נדונים על המים, במקור הקודם, גלגל אותנו גם למקור זה שיוצר עוד קשר חזק בין כסה לסוכות ובין כיפור לכפות. שבת בין יום הכיפורים לסוכות, בשנים בהם יש כזו, היא שבת שובה עפ"י מקור זה. שתי שבתות תשובה יש לנו במקרה זה (בין ראש השנה ליום הכיפורים תמיד תהיה שבת, אולי גם שתיים). הדין והצורך בכפרה נמשכים עד סוכות שבו נידונים על המים "שבזה תלוי פרנסת השנה". הנה קבלנו בשני מקורות אחרונים אלה שכסה הוא סוכות וכפות הוא כיפור, ממש. נעבור כעת לחג הסוכות עצמו.

¹² נראה שזה מדרש ארץ ישראלי מובהק הרואה בירידה לבבל עונש וגם מזכיר לנו את ארעיות הסוכה ששיבתה לא להנאה ניתנה. על הירידה לבבל, ראה תוספתא בבא קמא ז ג: "מפני מה גלו ישראל לבבל יותר מכל הארצות כולם? מפני שביית אברהם אבינו משם. משלו משל למה הדבר דומה? לאשה שקלקלה על בעלה, להיכן משלחה? לבית אביה". (וכן הוא בגמרא פסחים פז ב). על ארעיות הסוכה, ראה טור אורח חיים סימן תרכ (המבוססים על ספר מהר"ל מנהגים, הלכות סוכות): "אע"פ שיצאנו ממצרים בחדש ניסן לא צונו לעשות סוכה באותו הזמן לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצות הבורא יתברך. ולכן צוה אותנו שנעשה בחדש השביעי שהוא זמן הגשמים ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו". ראה דברי הב"ח שם. בכך נגענו בנושא גדול אחר שהוא טעמו של חג הסוכות עפ"י הפסוק בויקרא כג מג: "לְמַעַן יִדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בְּסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם". ראה דברי רמב"ן ואבן עזרא על הפסוק שהם הפך דברי הטור ודברי רשב"ם שמשלמים את דברי הטור. וכבר הרחבנו בנושא זה בדברינו [סוכה תהיה לצל](#) וכן בדברינו [סוכות ויצאת מצרים](#) בחג הסוכות בשנה האחרת.

ויקרא רבה פרשה ל סימן ג

"פְּנֵה אֶל תְּפִלַּת הָעֶרְעָר וְלֹא בָּזָה אֶת תְּפִלָּתָם: תִּפְתָּב זֹאת לְדוֹר אַחֲרוֹן וְעַם נִבְרָא יִהְיֶה" (תהלים קב יח-יט).¹³ ר' יצחק פתר המקרא בדורות הללו שאין להם לא מלך ולא נביא ולא כהן ... ואין להם אלא תפילה זו בלבד. דבר אחר: אלו הדורות הללו שהם נטויים למיתה ... שהקב"ה עתיד לברוא אותם בריה חדשה. ומה עלינו לעשות? ליקח לולב ואתרוג ולקלס לקב"ה. לפיכך מזהיר משה את ישראל ואומר: "ולקחתם ביום הראשון".¹⁴

משנת רבי אליעזר פרשה ה עמוד 100

למה נקרא שמו ראשון? לפי שכתוב: "וחג האסיף בצאת השנה", יכול יהא דואג בו מפני היין שלא נשתייר אלא שמרים, מפני השמן שלא נשתייר אלא מגורגר; תלמוד לומר: ראשון, כתחילתו כד סופו. וכן הוא אומר: "ואכלתם ישן נושן", שיהוא הגרנות מלאים ישן ואתם מקפידים היאך נמציא ישן מפני חדש.¹⁵

קהלת רבה פרשה א סימן א

"הבל הבלים" - ר' הונא בשם ר' אחא אמר: דוד אמר דבר אחד ולא פירשו, ופירשו שלמה בנו. שלמה אמר דבר אחד ולא פירשו, ופירשו דוד אביו. דוד אמר: "אדם להבל דמה" (תהלים קמד ד), לאיזה הבל? אם להבל של תנור - יש בו ממש. אם להבל של כירה - יש בו ממש. בא שלמה בנו ופירש, הדא הוא דכתיב: "הבל הבלים" אמר קהלת. ר' שמואל בר נחמן מתני לה בשם ר' יהושע בן קרחה: לאדם ששופת שבע קדרות זו למעלה מזו וזו למעלה מזו והבל של עליונה אין בו ממש. שלמה אמר: "כי מי יודע מה טוב לאדם בחיים ויעשם כצל" (קהלת ו יב), באיזה צל? אם כצלו של כותל - יש בו ממש. אם כצלו של דקל - יש בו ממש. בא דוד ופירש: "ימיו כצל עובר" (תהלים שם). ר' הונא בשם רב אחא: כהדין עופא דעבר וטוליה עבר עמיה (כאותו עוף שעובר וצילו עובר איתו). שמואל אמר: כצלן של דבורים שאין בו ממש של כלום.¹⁶

¹³ פרק קב בתהלים הוא מהפרקים הקשים המביעים צער ויגון עמוק, כאב ודיכוי. ראה הפסוק הפותח את הפרק: "תְּפִלָּה לְעֵנִי כִי יֵעֲטֹף וְלִפְנֵי ה' יִשְׁפָּךְ שִׁיחוֹ: ה' שָׁמְעָה תְּפִלָּתִי וְשִׁוְעֵתִי אֶלֶיךָ תְּבוֹא". ובהמשך שם: "כִּי כָלוּ בְעֵשֶׂן יְמֵי וְעֲצֻמוֹתַי כְּמוֹ קֶד נִחְרוּ ... דְּמִיתִי לְקֶאֱת מְדַבֵּר הֵייתִי כְכֹס תְּרִבּוֹת ... יְמֵי כְצֹל נְטוּי וְאֲנִי כְעֵשֶׂב אֵיבֵשׁ". ולגבי זיהוי הערער יש דעות שונות במחקר עולם הצומח והחי, ראה תיאור הערער בפורטל הדף היומי. ועכ"פ הוא צמח הגדל באזורים מדבריים ובבודדים, ראה הפסוק בירמיהו יז ו: "וְהִיָּה כְעֶרְעָר בְּעֶרְבָה וְלֹא יִרְאֶה פִי יְבוֹא טוֹב וְשָׁכֵן חֲרָרִים בְּמִדְבַּר אֶרֶץ מְלָחָה וְלֹא תֵשֵׁב".

¹⁴ בצוק העתים והכבדת עולן של מלכויות וצרות וגלות שוב אין קריאת ניצחון, גם לא בארץ ישראל. אין מעבר חד מאימת יום הדין למצעד ניצחון עם עלי דקל של מי שיצאו נצוחים. אדרבא, אימת יום הדין "מי יחיה ומי ימות, מי במים ומי באש" נמשכת לתוך ימי השמחה ומאפילה עליה. אף אחד לא יכול להיות בטוח מה דינו ובוודאי שאין ארץ ישראל יכולה להתגאות על בבל ב"דורות הללו שהם הנטויים למיתה" ולשעבוד ודיכוי יום יום. אך עדיין נותרה תמיד התקווה לבריאה חדשה, לשינוי וגאולה וליציאה מהגלות והצרות, לשנה טובה יותר. את התקווה הזו, שעם ישראל ידע לשמר בכל הדורות ולקלס בכל מצב, גם אלה "הנטויים למיתה", מסמל חג הסוכות ו"היום הראשון".

¹⁵ חג הסוכות נקרא חג האסיף שבו אוספים את תבואת השנה, אבל יכול אולי גם לרמז שיש באיסוף זה צורך חיוני משום שמלאי השנה שעברה נגמר וכלה הקמח מן הכד והשמן מן הצפחת (מלכים א יז יד ושם היה נס). על השורש "אסף" כנגמר, ראה ירמיהו ח יג: "אֶסְפֶּה אֶסְפִּים נְאֻם ה' אֵין עֲנָבִים בְּגִבֹן וְאֵין תְּאֲנִים בְּתַאֲנָה". בא המדרש ואומר שחג הסוכות נקרא גם ראשון, שפירושו שמצבו כעת בתחילתו כבסוף איסוף היבול בשנה שעברה, וההסתמכות לכך היא מהפסוק: "וְאֶכְלֶתֶם יִשְׁן נוֹשֵׁן וְיִשְׁן מִפְּנֵי חֶדְשׁ תּוֹצִיאוּ" שבברכה בפרשת בחוקותי (ויקרא כו י). ראה דברינו [ואכלתם ישן נושן](#) בפרשת בחוקותי וכן [ואספת דגנך](#) בפרשת עקב.

¹⁶ מדרש זה מקשר אותנו לחג הסוכות דרך ספר קהלת אותו אנו קוראים בשבת המועד. אך יש לו, לדעתנו, גם נגיעה לנושא בו אנו דנים: הקשר בין ימים נוראים וחג הסוכות. הסוכה היא "לצל יומם" בהלכה ובאגדה עליה הרחבנו לדון כבר בדברינו [וסוכה תהיה לצל](#). בהלכה, אין הסוכה כשרה עד שיהיה צילה מרובה מחמתה (סוכה פרק ב משנה ב, תוספתא סוכה פרק א הלכה ג), מי שמצטער בסוכה ואין צילה מסוכך עליו פטור ממנה (סוכה כו ע"א) ועוד. ובאגדה, הסוכה מסמלת את ענני הכבוד (סוכה דף יד ע"ב). צל וסוכה חד הם שהרי שמה של הסוכה נלקח מהסוכך שהוא צילה ועיקרה. ביום הכיפורים אנו מדגישים את אפסיות הצל: האדם הוא "כצל עובר", "ימינו כצל עובר" ועוד. האמנם אין בצל כלום? האמנם חיי האדם הם כצילן של דבורים ותו לא? באה הסוכה, לאחר יום הכיפורים, ומסמלת את הצל שאיננו כענן כלה ולא כחלום יעוף. אלא "וְסִכָּה תִהְיֶה לְצֹל יוֹמָם מִחֶרֶב וּלְמַחְסָה וּלְמִסְתוֹר מִזֶּרֶם וּמִמְטֵר" (ישעיהו ד ו). באיזה צל? שואל המדרש למעלה – בצל הסוכה ומצוותיה אנו אומרים. בצלו העובר של העולם החולף בו אנו שרויים. בצל זה יש יכולת לפעול ולעשות מעשים טובים, יותר מכל חיי הנצח והעולם הבא – "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא" (פרקי אבות ד יז). ומי שיועד להעריך צל זה אל נכון ולפעול איתו, עוד יזכה וישב בצילו של מי שאמר והיה העולם. כי גם זה אמר דוד המלך: "מה יקר חסדך אלהים, ובני אדם בצל כנפיך יחסינו" (תהלים לו ח) וכבר דרשו על כך חז"ל במדרש רות רבה ה ד: "בוא וראה כמה גדול כוחן של צדיקים וכמה גדול כוחה של צדקה וכמה גדול כחן של גומלי חסדים שאין חסין לא בצל שחר ולא בצל כנפי ארץ ולא בצל כנפי שמש ולא בצל כנפי חיות ולא בצל כנפי כרובים ולא בצל כנפי שרפים, אלא בצל מי שאמר והיה העולם, שנאמר (תהלים ל"ו) מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסינו". ראה דברינו [ארבע שיטות בחסד](#) במגילת רות.

חג שמח ומועדים לשמחה מחלקי המים¹⁷

מים אחרונים 1: שוב הראוני שהרב קוק התייחס באריכות לימים אלה שבין יום הכיפורים לסוכות, ומסביר שמטרתם לאפשר לאדם לחזור בהדרגה מהקדושה והטהרה והמדרגה הרוחנית של הימים הנוראים, אל ימי המעשה וענייני העולם הזה. ראה עולת ראייה לחג הסוכות. ויש גם פירוש יפה לשפת אמת בנושא זה ואין הספר תחת ידי.

מים אחרונים 2: ראה פסיקתא רבתי (איש שלום) הוספה א פרשה ד: "א"ר לוי: כך עלתה על דעתו של הקב"ה ליתן לישראל, רגל אחד בכל חודש שבקיץ: בניסן פסח, באייר פסח קטן, בסיון עצרת. וע"י עבירות ומעשים רעים שעשו את העגל שהו בידו שלשה: תמוז ואב ואלול. ובא תשרי ופרע את שלשתן: ריש שתא לקבל תמוז, צומא רבא לקבל אב, שבעת ימי החג לקבל אלול". עיקר מגמתו של מדרש זה היא לדון בשבחו של שמיני עצרת שהוא החג "המקורי" של תשרי כפי שהוא מסיים שם: "אמר הקב"ה לאחרים הוא פורע ושלו אינו נוטל תן לו יומו לפיכך ביום השמיני". אבל ביני לביני, הוא מציג עמדה שונה מכל המדרשים שהבאנו, לפיה, ריכוז החגים בחודש אחד (בשלושה שבועות!) והמעבר החד ביניהם, לא היו "כוונת המחוקק" ורק החטא גרם. אך זהו מדרש יחיד וכל המדרשים שהבאנו אינם סבורים כך ורואים רצף חשוב והמשכיות משמעותית במעבר מחג לחג. ובע"ה נשוב לדון במדרש זה בשמיני עצרת הבא עלינו לטובה.

¹⁷ מצוות ניסוך המים נוהגת כל שבעה כולל שבת (סוכה פרק ד משנה י). בתקווה שערבו לכם מימינו כמי השילוח וגם אם לאו אל תרגמונו באתרוגים (סוכה פרק ד משנה ט, תוספתא סוכה פרק ג הלכה טג). ובזכות מים אלה נזכה לקיים את מצוות ניסוך המים כהלכתה בב"א.